

Stanfordský experiment z pohledu psychologa Jeronýma Klimeše:

80 % lidí je ochotno vraždit, když je navedete

PhDr. Mgr. Jeroným Klimeš, Ph.D.

BLESK Jaký je váš názor na Stanfordský experiment?

„Úplně stejný jev jsme běžně vidávali, když ještě kluci chodili na vojnu. To byl Stanfordský experiment žitý v praxi. Na vojné vždycky jedni šikanovali ty druhé.“

BLESK A proč myslíte, že se to dělo?

„Lidský druh je dost vražedný a my přecházíme do tohoto vojenského režimu ochotně. To není nic zajímavého. Spíše je zajímavé, že si málokdo uvědomuje, že 80 procent lidí je ochotno vraždit, když je trochu systémem navedete. Vemte si třeba Německo. Stačilo, když se objevil silný vůdce.“

BLESK Ale to znamená, že u toho Stanfordského experimentu tam musel být někdo dominantní, kdo je navedl...

„Samozřejmě. Překvapuje mě, že lidé, když se něco řekne vědecky, tak si pod tím nepředstaví to, co běžně vidí kolem sebe. Například děti se šikanují ve třídě, mobbing na pracovišti, v armádě. To je každodenní opa-

kování Stanfordského experimentu.“

BLESK Jaká je z toho cesta ven?

„Musíme prosazovat morálku. Třeba formou křesťanství, které systematicky obrací pozornost těch nahore k těm dole. Lidi se v morálce musí trénovat. Pokud je netrénujeme, tak se opravdu nezastanou člověka bitého na ulici. Morálka je totiž naučené chování, které má vyvažovat nezdravé přirozené sklony.“

BLESK Skoro to vypadá, že člověk je od podstaty zlý, jenom okolnosti ho nutí k tomu, aby byl dobrý.

„Ano, zbraně zabít či zmlátit člověka má jenom část populace. Velké procento nezabíjí jenom proto, že se to dnes nevyplácí. Morálka nám brzdí tyto pudové sklony. Jakmile přijde válka, tak z pěti procent psychopatů, co jsou v populaci, začnou někteří páchat zvěrstva a pustí z řetězu své vražedné či sadistické sklony.“

BLESK A ti pak mohou strhnout ty, co nejsou psychopati?

„Ano. Ti pak mají trauma z toho, že se k takovým činům nechali strhnout. Například v autobiografické knize Odpusť Natašo! se členovi zásahové jednotky vrace-la neodbytná vzpomínka na nějakou dívku jménem Nataša, kterou sám zmasakroval při nějaké policejní razii.“

BLESK Lidé jsou na tom tak špatně?

„Právě proto se říká, že je lepší aspoň nějaká vláda než totální chaos.“

BLESK Stanfordský experiment skončil, když tam přišla žena. Čím to je?

„Muži jeli ve vojenském režimu, a když tam přišla žena, tak zřejmě přešli do jiného módu než čistě válečného.“

BLESK Kdyby tam byla půlka žen a půlka mužů, tak by to takto nedopadlo?

„Obecně smíšené kolektivy fungují lépe, samozřejmě když pomineme válečnou vravu či loď. Jakmile ženy vstoupí do vyhraněného mužského prostředí, spouští se reprodukční chování, vznikají páry. Ženy svými

preferencemi rozbíjí přirozenou mužskou hierarchii. Na jednu tam přijde prvek, který jde proti čistě chlapským pravidlům. Žena má například sympatie ne s tím nejsilnějším samcem, ale třeba s tím slabším, a vytváří tak jiný řádicí princip.“

BLESK A jsou lidé, kteří jsou od podstaty dobří?

„Jsou různé teorie. Třeba politické systémy vedou čáru mezi dobrými a zlými. Například komunisti řeknou: Mý jsme dobří a napravíme vás, abyste byli také dobří. To je vertikální dělení lidí. Náboženské a morální teorie naproti tomu dělí každého jednotlivého člověka na dvě poloviny. Na dobrou a zlou. Na každého člověka se hledí, že je zčásti dobrý a zčásti zlý, přičemž snaha je, aby se těch špatných vlastností sám snažil zbavit. To dělá křesťanství či buddhismus. Obecně tyto druhé teorie jsou životaschopnější.“

BLESK Ale vy jste říkal, že 80 procent lidí se nechá strhnout a 20 procent ne. Co je tedy těch dvacet procent zač?

„Často jsou to outsideři. Někdy i dost konfliktní lidé, kteří jsou schopni postavit se čelem proti celé skupině či proti autoritě. Třeba Karel Kryl byl vždycky v opozici. Někdy je to dobrá vlastnost, jindy špatná. Opět záleží na okolnostech a době.“

BLESK Víte, že...

Roku 1992 byl v USA natočen filmový dokument Quiet Rage: The Stanford Prison Experiment režiséra Kena Musena, jehož scénář zpracoval přímo Philip G. Zimbardo osobně. Jsou v něm použity i autentické záběry z experimentu. V roce 2001 vznikl v Německu film Experiment (Das Experiment), který byl zřejmě stanfordským vězeňským experimentem inspirován, protože v něm byli dobrovolníci rozděleni na vězňe a dozorce.